

2-AMALIY MASHG‘ULOT

Mavzu: O‘quv jarayonida axborot texnologiyalarining asosiy yo‘nalishlari va uni tadbiq etish

Reja:

- 1.O‘quv jarayonida ATdan foydalanishning asosiy yo‘nalishlari
- 2.ATdan foydalanishda didaktik materialning tasnifi
- 3.MS Office dasturlarida yaratilgan elektron didaktik materiallar yaratish.

Ta’limdagи axborot texnologiyalari hozirgi vaqtida jamiyatning axborot tsivilizatsiyasiga o‘tishining zaruriy shartidir. Zamонавиу texnologiyalar va telekommunikatsiyalar o‘quv jarayonini tashkillashtirish tabiatini o‘zgartirishga imkon beradi, talabani axborot va ta’lim muhitiga to‘liq singdiradi, ta’lim sifatini yaxshilaydi, ma’lumot va bilimlarni idrok qilish jarayonlarini rag‘batlantiradi. Yangi axborot texnologiyalari faoliyatning turli sohalarida, shu jumladan ta’limda tashkil etish va boshqarish uchun kompyuter va telekommunikatsiya ta’minoti muhitini yaratadi.

Axborot texnologiyalarining qo‘llanilishi o‘quv jarayonini jadallashtirish o‘quvchilar faoliyatining quyidagi turlarini tashkil etish imkonini beradi:

- 1) axborot-o‘quv faoliyati;
- 2) o‘quv-o‘yin faoliyati;
- 3) eksperiment-tekshirish faoliyati;
- 4) mustaqil faoliyat.

Bu faoliyat turlari o‘qituvchi va o‘quvchilar tomonidan axborot texnologiyalaridan bilish va mustaqil bilish quroli sifatida faol foydalanishga bilimlarni mustaqil taqdim qilish va olishga, atrof-borliqni o‘rganish jarayonida “mikrokashfiyotlar” qilishga yo‘naltiradi. O‘qish jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish an’anaviy ta’lim shakllari va metodlarini ta’minlashdan ko‘ra ko‘proq o‘quvchilarning shaxsiyatli-orientirlangan rivojlanishiga yordam beruvchi variativ metodikalarni yaratish uchun zarurdir.

O‘qituvchi tomonidan sanab o‘tilgan faoliyat turlarini axborot texnologiyalaridan foydalanib tashkil etilishi uning axborot texnologiyalaridan amaliy foydalanish va o‘quv jarayonida ularni metodik qo‘llash sohasida maxsus kasbiy tayyorgarlikka ega bo‘lishi talab qilinadi.

O‘quv jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning metodik maqsadga muvofiqligi axborot texnologiyalarining imkoniyatlarini hisobga olib, undan foydalanishning asosiy yo‘nalishlariga to‘xtalamiz.

- 1) turli shakllardagi axborotni global va lokal tarmoqlarda qidirish, uni qayd etish, yig‘ish, to‘plash, saqlash, ishlov berish va uzatish;
- 2) eksperiment natijalarini ishlab chiqish;
- 3) real ob’ektlarni (o‘quv robotlarini) boshqarishni amalga oshirish;
- 4) virtual modellar bilan Kompyuterli eksperimentlar tashkil qilish va o‘tkazish;
- 5) o‘quv faoliyatini avtomatlashtirilgan nazoratini tashkil etish;

- 6) turli vazifali pedagogik dasturiy vositalarni (PDV) ishlab chiqish;
- 7) didaktik va metodik materiallarni yaratish;
- 8) o‘quv vazifali WEB-saytlarni yaratish;
- 9) o‘quvchilarning intellektual xordig‘ini tashkil etish.

Boshlang‘ich mактабнинг о‘quv jarayонидаги ахборот тeхнологияларидан фойдаланишнинг бу санаб о‘тиган hamma yo‘nalishларидан у ўюки бу дарајада фойдаланилди. Ахборот тeхнологияларидан методик materialлarni (dars ishlanmalari, metodik tavsiyalar va h.k.larni) va didaktik materialлarni (illyustrativ, qiziqarli material, kartochka-topshiriqlarni ishlab chiqish, intellektual o‘yinlar va viktorinalarni tashkil etish, turli vazifali pedagogik dasturiy vositani yaratish eng ko‘p foydalaniлadi. Axborot тeхнологияларидан фойдаланиб yaratiladigan didaktik material turlariga va pedagogik dasturiy vositalar tiplariga batafsilroq to‘xtalamiz.

Boshlang‘ich mактабда eng ko‘p foydalaniладиган didaktik material uni ishlab chiqish uchun Microsoft kompaniyasining zaruriy axborot тeхнологиялари 2-jadvalda taqdim qilingan.

2-jadval

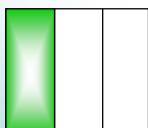
№	Didaktik material turi	Dasturiy mahsulot
1	Bosma tarqatma material (kartochka-topshiriqlar, krossvordlar, rebuslar, sxemalar, jadvallar, eslatmalar va boshq.)	MS Word, MS Publisher, Paint
2	Bosma illyustrativ material	MS Word, MS Publisher, Paint
3	Bosma blokli test (ochiq, yopiq)	MS Word
4	Elektron test (ochiq, yopiq), krossvord, rebuslar (natijalarni avtomatik ishlab chiqilmasdan)	MS Word
5	Elektron test (ochiq, yopiq), krossvord, rebuslar (joriy va yakuniy natijalarni avtomatik ishlab chiqish bilan)	MS PowerPoint
6	Elektron test (ochiq, yopiq), krossvord, rebuslar (joriy va yakuniy natijalarni avtomatik ishlab chiqish bilan)	MS Word, Paint
7	Taklif qilingan ob’ektlarni tasniflashga doir elektron didaktik material, tayyor elementlardan ob’ektlarni loyihalash)	MS Word, Paint
8	Eksperiment, kuzatishlar, anketa so‘rovi va h.k. natijalarni ishlab chiqish uchun shablonlar	MS Word
9	Multimedia namoyish qilinadigan material	MS PowerPoint
10	Elektron ma’lumotnomalar, ma’lumotnomalar jadvallar	MS Excel, MS Access
11	Materialni mustaqil o‘rganish uchun elektron multimediali materiallar	MS PowerPoint

Bosma tarqatma materialni ishlab chiqish o‘qituvchi uchun eng sermehnat ish, agar gap topshiriqlarning bir tipli variantlarini nusxa qilib ko‘paytirish to‘g‘risida boradigan bo‘lsa, eng mashaqqatli ish ham bo‘lib kelgan. Bu o‘qituvchilarning Word matn protsessorida ishlash texnologiyalarini tez o‘zlashtirishga olib keldi.

Word matn protsessori hozirgi vaqtda MS Office paketidagi juda ommaviylashgan va yaxshi o'zlashtirilgan dasturiy vositadir. Shunga qaramasdan o'qituvchilar tmonidan uning juda keng imkoniyatlaridan juda kichik qismigina foydalaniilmoxda. Bu gap individual kartochka – topshiriqlar (2-rasm) ishlab chiqishga oiddir.

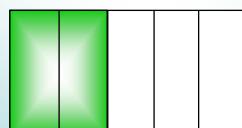
$$\frac{1}{3} \quad \frac{2}{3} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{3}{3}$$

Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

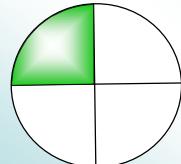
$$\frac{3}{5} \quad \frac{5}{3} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{2}{5}$$

Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

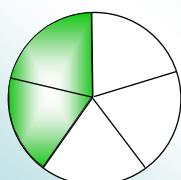
$$\frac{1}{3} \quad \frac{1}{4} \quad \frac{4}{3} \quad \frac{3}{4}$$

Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

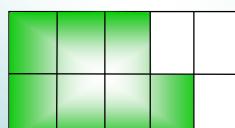
$$\frac{2}{3} \quad \frac{4}{3} \quad \frac{2}{5} \quad \frac{3}{5}$$

Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

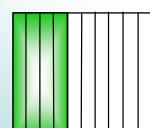
$$\frac{3}{7} \quad \frac{7}{3} \quad \frac{7}{7} \quad \frac{7}{10}$$

Figuraning qaysi qismi do'yalgan?

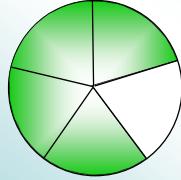
$$\frac{4}{10} \quad \frac{4}{6} \quad \frac{6}{10} \quad \frac{10}{4}$$

Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

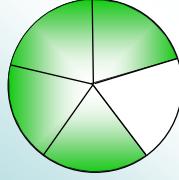
$$\frac{1}{5} \quad \frac{5}{4} \quad \frac{4}{5} \quad \frac{3}{5}$$

Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

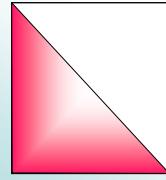
$$\frac{1}{5} \quad \frac{5}{4} \quad \frac{4}{5} \quad \frac{3}{5}$$

Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

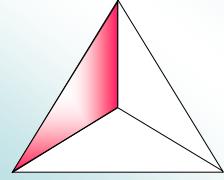
$$\frac{1}{3} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{2}{1} \quad \frac{3}{4}$$

Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

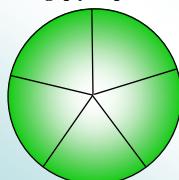
$$\frac{2}{3} \quad \frac{1}{3} \quad \frac{2}{1} \quad \frac{3}{4}$$

Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

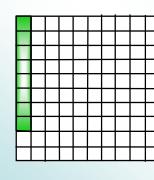
$$\frac{1}{5} \quad \frac{5}{4} \quad \frac{5}{5} \quad \frac{3}{5}$$

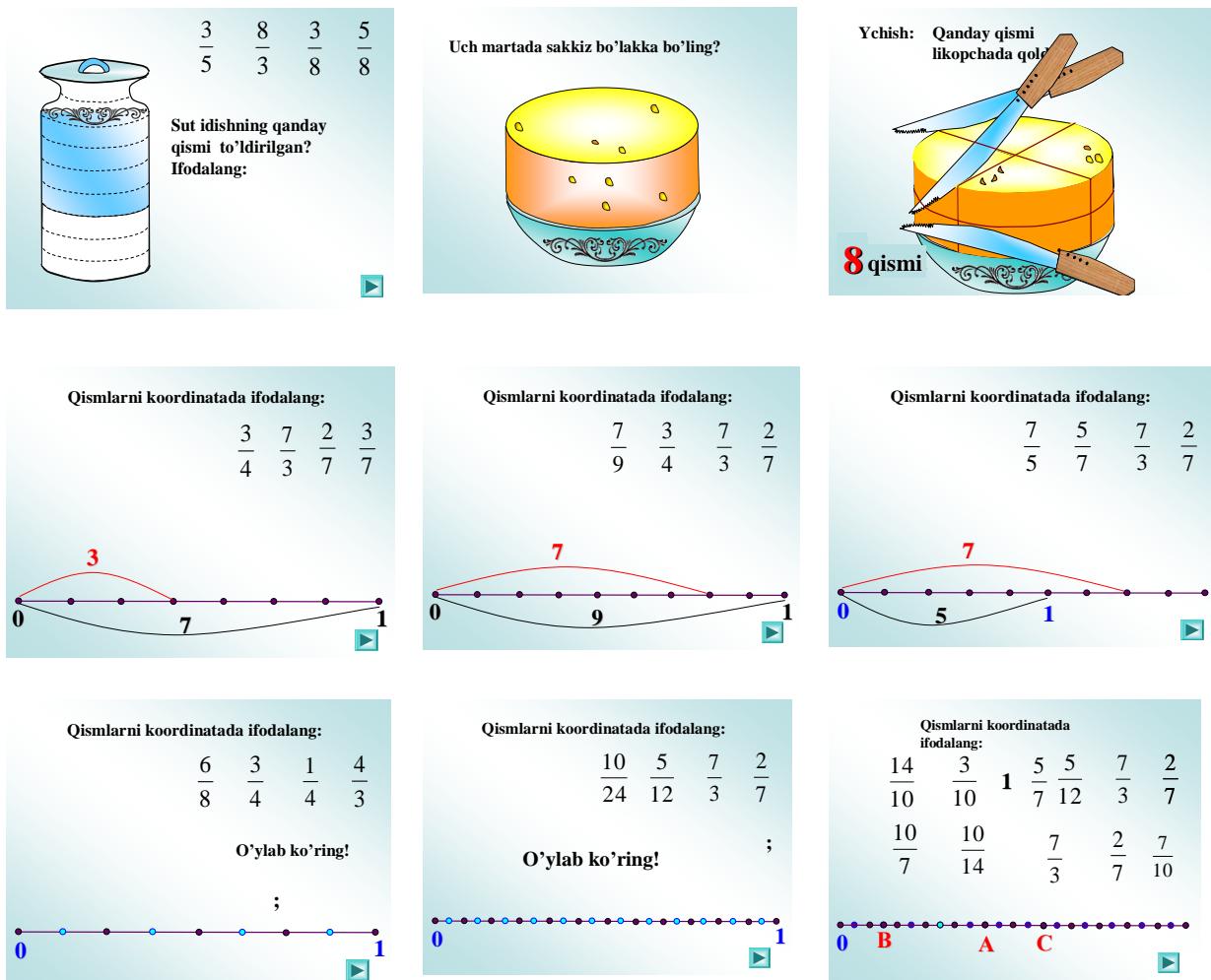
Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

$$\frac{92}{100} \quad \frac{8}{100} \quad \frac{8}{92} \quad \frac{8}{10}$$

Figuraning qaysi qismi bo'yalgan?

2-rasm. Individual kartochka-topshiriqlar namunaları.

Excel jadval protsessori o'qituvchiga o'quv jarayoni samaradorligini oshirish, ta'lim sifatini nazorat qilish sohasida keng imkoniyatlar beradigan asbobi vositadir. Excelning matnli va sonli axborotni ishlab chiqish bo'yicha keng imkoniyatlari uning asosida turli didaktik materiallarni – testlar, krossvordlar, rebuslar, analitika'lumotnama jadvallarni va boshqalarni kiritilgan ma'lumotlarni avtomatik tekshirish va ularning natijalarini grafiklar va diagrammalar shaklida ishlab chiqish imkoniyatini beradi (2-jadval).

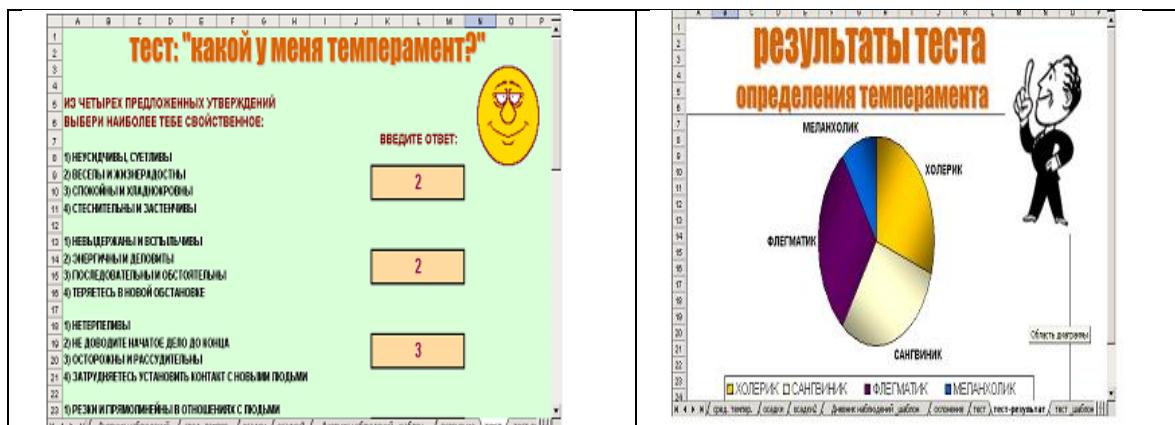
O'qituvchilar asosan Excel jadval protsessorining bir varaqli va ko'p varaqli elektron testlarni yaratish uchun qo'llanishi bilan tanishlar. Bu esa keyingi vaqtarda o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlarini nazorat qilishning juda keng tarqalgan metodi bo'layotganligi bilan bog'liqdir. Agar testni o'tkazishni an'anaviy blokli shakli uni tayyorlash bosqichida ham, uni ishlab chiqish bosqichida ham ancha katta vaqt ni talab qilsa, Excel dan foydalanish o'qituvchiga bilimlarni darsda tezkor nazoratini amalga oshirish imkonini bergen holda testin o'tkazish vaqtini qisqartiradi. Test natijalarini grafik vizuallashtirish testni batafsil miqdoriy tahlil qilish bilan bir qatorda uning sifatli tezkor baholashni o'tkazish imkonini beradi (3-rasm).

Bu bilan bir vaqtda o‘quvchilar Excel dan o‘quv jarayonida foydalanishning boshqa shakllaridan foydalanish bilan deyarli tanish emaslar (informatika o‘qituvchilari bundan istisno).

Boshlang‘ich maktab darslarida ko‘pincha foydalaniladigan kuzatishlar kundaliig, ma’lumotnoma jadvallar va rebuslarni jadval protsessori muhitida yaratishning asosiy xususiyatlarini ko‘rib chimqamiz. Bu didaktik materialning elektron variantini ishlab chiqish afzalliklarini qayd etamiz.

Elektron kuzatishlar kundaligining muhokama qilinayotgan varianti sutka davomida harakatni o‘lhash natijalari (C, D, E ustunlar yachevkalar) bosimni o‘lhash natijalari (6-ustun), yog‘inlarni kuzatish natijalari (N ustun), shamol yo‘nalishini aniqlash (I ustun) natijalari an’anaviy jadvaldan tashqari “Zaklyuchenie” (Yakun) bo‘limini ham o‘z ichiga olgan bo‘lib, unda mazkur oy uchun o‘rtacha harorat, bosim, ochiq, yog‘inli, shamolli kunlar soni va h.k.lar o‘rin olgan. O‘rtacha haroratlarning qiymatlarini hisoblash uchun Excel ning arifmetik funksiyalaridan ham, statistik funksiyalardan ham foydalanish mumkin.

Masalan, kunduzgi o‘rta haroratni aniqlash uchun formula ushbu ko‘rinishga ega: =SUMM(S16:E16)/3 (kun davomida 3 marta o‘lhash shartida).

3-rasm. Testni sifatli ishlab chiqishga misol.

Oyning o‘rtacha haroratini aniqlash uchun:=SRZNACH(F16:F46) (F16:F46 yachevkalar diapazoni kunlik o‘rtacha haroratni aniqlash uchun formulalarni o‘z ichiga oladi). Berilgan shartni qanoatlantiruvchi kunlar sonini hisoblash statistik funksiya SCHET YeSLI dan foydalanib olib boriladi.

Masalan, ochiq kunlar sonin aniqlash formulasi=SCHETESLI(N16:N45; “Ya”) ko‘rinishga, shimoldan esgan shamol uchun formula=SCHETESLI(I16:I45; “S”) ko‘rinishga ega. Ikkala formulada tanlash shartlari sifatida elektron kuzatishlar jadvalidan foydalaniladigan shartli belgilar ishlatildi (4-rasm).

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
MEСИД:	СЕНТЯБРЬ											
7	ИССЛЕДОВАТЕЛЬ:	ИВАНОВ СЕРГЕЙ										
8	УСЛОВНЫЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ И ПРАВЛЕНИЯ ВЕТРА:	С-север; СВ-северо-восток; З-северо-запад; Ю-юг; ЮВ-юго-восток; ЮЗ-юго-запад; В-восток; З-запад; Б-безветрино; Я-ясен; П-пасмурен; Т-туман; Л-дождь; С-снег.										
9	УСЛОВНЫЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ ОСАДКОВ:											
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
24	25	26	27	28	29	30	1	2	3	4	5	
14	ДАТА	ТЕМПЕРАТУРА, °С	СРЕДНЯЯ ТЕМПЕРАТУРА	ДАВЛЕНИЕ, ММ.РТ.СТ.	ОСАДКИ	НАПРАВЛЕНИЕ ВЕТРА						
15	УТРО	ДЕНЬ	ВЕЧЕР									
16	1	18	28	24	23,3	790	Я	Ю				
17	2	16	26	22	21,3	783	Я	Ю				
18	3	19	29	24	24,0	790	Я	Ю				
19	4	17	26	22	21,7	790	Я	Ю				
20	5	15	24	20	19,7	778	Я	ЮЗ				
21	6	13	22	19	18,0	776	Я	ЮЗ				
22	7	14	24	20	19,3	776	Я	ЮЗ				
23	8	10	29	16	15,3	760	П	З				
24	9	8	19	16	14,3	765	Л	С				
25	10	3	8	11	13,7	760	Л	С				

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58
59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102
102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113
113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124
124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135
135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146
146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157
157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168
168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179
179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190
190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201
201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212
212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223
223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234
234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245
245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256
256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267
267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278
278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289
289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300
300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311
311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322
322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333
333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344
344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355
355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366
366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377
377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388
388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399
399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410
410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421
421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432
432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443
443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454
454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465
465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476
476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487
487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498
498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509
509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520
520	521	522	523	524	525	526	527	528	529	530	531
531	532	533	534	535	536	537	538	539	540	541	542
542	543	544	545	546	547	548	549	550	551	552	553
553	554	555	556	557	558	559	560	561	562	563	564
564	565	566	567	568	569	570	571	572	573	574	575
575	576	577	578	579	580	581	582	583	584	585	586
586	587	588	589	590	591	592	593	594	595	596	597
597	598	599	600	601	602	603	604	605	606	607	608
608	609	610	611	612	613	614	615	616	617	618	619
619	620	621	622	623	624	625	626	627	628	629	630
630	631	632	633	634	635	636	637	638	639	640	641
641	642	643	644	645	646	647	648	649	650	651	652
652	653	654	655	656	657	658	659	660	661	662	663
663	664	665	666	667	668	669	670	671	672	673	674
674	675	676	677	678	679	680	681	682	683	684	685
685	686	687	688	689	690	691	692	693	694	695	696
696	697	698	699	700	701	702	703	704	705	706	707
707	708	709	710	711	712	713	714	715	716	717	718
718	719	720	721	722	723	724	725	726	727	728	729
729	730	731	732	733	734	735	736	737	738	739	740
740	741	742	743	744	745	746	747	748	749	750	751
751	752	753	754	755	756	757	758	759	760	761	762
762	763	764	765	766	767	768	769	770	771	772	773
773	774	775	776	777	778	779	780	781	782	783	784
784	785	786	787	788	789	790	791	792	793	794	795
795	796	797	798	799	800	801	802	803	804	805	806
806	807	808	809	810	811	812	813	814	815	816	817
817	818	819	820	821	822	823	824	825	826	827	828
828	829	830	831	832	833	834	835	836	837	838	839
839	840	841	842	843	844	845	846	847	848	849	850
850	851	852	853	854	855	856	857	858	859	860	861
861	862	863	864	865	866	867	868	869	870	871	872
872	873	874	875	876	877	878	879	880	881	882	883
883	884	885	886	887	888	889	890	891	892	893	894
894	895	896	897	898	899	900	901	902	903	904	905
905	906	907	908	909	910	911	912	913	914	915	916
916	917	918	919	920	921	922	923	924	925	926	927
927	928	929	930	931	932	933	934	935	936	937	938
938	939	940	941	942	943	944	945	946	947	948	949
949	950	951	952	953	954	955	956	957	958	959	960
960	961	962	963	964	965	966	967	968	969	970	971
971	972	973	974	975	976	977	978	979	980	981	982
982	983	984	985	986	987	988	989	990	991	992	993
993	994	995	996	997	998	999	999	999	999	999	999

4-rasm. Elektron kuzatishlar daftariga misol.

Bunday kuzatish daftari shablonini o‘qituvchi Excelda oldindan tayyorlab olib, o‘quvchilar diqqatini tabiatda sodir bo‘ladigan o‘zgarishlarga va olingan natijalarini tahlil qil

СПРАВОЧНАЯ ИНФОРМАЦИЯ																
ПАДЕЖНЫЕ ОКОНЧАНИЯ ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ 1 СКЛОНЕНИЯ																
ВВЕДИТЕ СКЛОНОВЕМОЕ СЛОВО:		ОСНОВУ СЛОВА:		ВЫДЕЛИТЕ ОКОНЧАНИЕ:		СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ 1 СКЛОНЕНИЯ										
8	ЦАПЛЯ	ЦАПЛ	Я	СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ 1 СКЛОНЕНИЯ												
ПАДЕЖ	СЛОВО															
ИМЕНИТЕЛЬНЫЙ	ЦАПЛЯ															
РОДИТЕЛЬНЫЙ	ЦАПЛЫ															
ДАТЕЛЬНЫЙ	ЦАПЛЕ															
ВИНИТЕЛЬНЫЙ	ЦАПЛЮ															
ТВОРИТЕЛЬНЫЙ	ЦАПЛЕЙ															
ПРЕДЛОЖНЫЙ	ЦАПЛЕ															

СПРАВОЧНАЯ ИНФОРМАЦИЯ																
ПАДЕЖНЫЕ ОКОНЧАНИЯ ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ 1 СКЛОНЕНИЯ																
ВВЕДИТЕ СКЛОНОВЕМОЕ СЛОВО:		ОСНОВУ СЛОВА:		ВЫДЕЛИТЕ ОКОНЧАНИЕ:		СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ 1 СКЛОНЕНИЯ										
8	ВЕСНА	ВЕСН	А	СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ 1 СКЛОНЕНИЯ												
ПАДЕЖ	СЛОВО															
ИМЕНИТЕЛЬНЫЙ	ВЕСНА															
РОДИТЕЛЬНЫЙ	ВЕСНЫ															
ДАТЕЛЬНЫЙ	ВЕСНЕ															
ВИНИТЕЛЬНЫЙ	ВЕСНУ															
ТВОРИТЕЛЬНЫЙ	ВЕСНОЙ															
ПРЕДЛОЖНЫЙ	ВЕСНЕ															

6-rasm. Elektron ma'lumotnomaga jadvali.

Bu jadval ushbu strukturaga ega: A8 yachevkada turlanadigan so'z. D8 yachevkada mazkur so'zning ajratilgan asosi (o'zagi), G8 da qo'shimcha Ye12:E22 yachevkalarda matnli ma'lumotlarni ishlab chiquvchi logik formulalar joylashgan. Jumladan, masalan, kiritilgan so'zning 1-turlanishga oidligini tekshirish uchun ushbu formuladan foydalanish mumkin: =ESLI(ILI="A"; G8=<9A; "SUSHESTVITEL'NOE 1 SKLONENIYA"; "SUSHESTVITEL'NOE NE 1 SKLONENIYA") (G8 yachevkaga oldindan so'zning qo'shimchasi kiritiladi). Kelishiklar bo'yicha o'zgargan so'zni chiqarish uchun bu muhokama qilinayotgan misolda ushbu murakkab formuladan foydalaniladi:

=ESLI (\$I\$8="SUSHESTVITEL'NOE 1 SKLONENIYA"; YeSLI(\$G\$8="A"; STSEPITЬ (\$D\$8; "Ы"); ESLI(\$G\$8="Ya"; STSEPITЬ (\$D\$8; "I"); "") bunda I8 yachevkada so'zning turlanishini aniqlash formulasi, G8 yachevkada esa kiritilgan so'zning qo'shimchasi turadi. STSEPITЬ() matn funktsiyasi so'zning asosini va tegishli kelishik qo'shimchagini birlashtiradi.

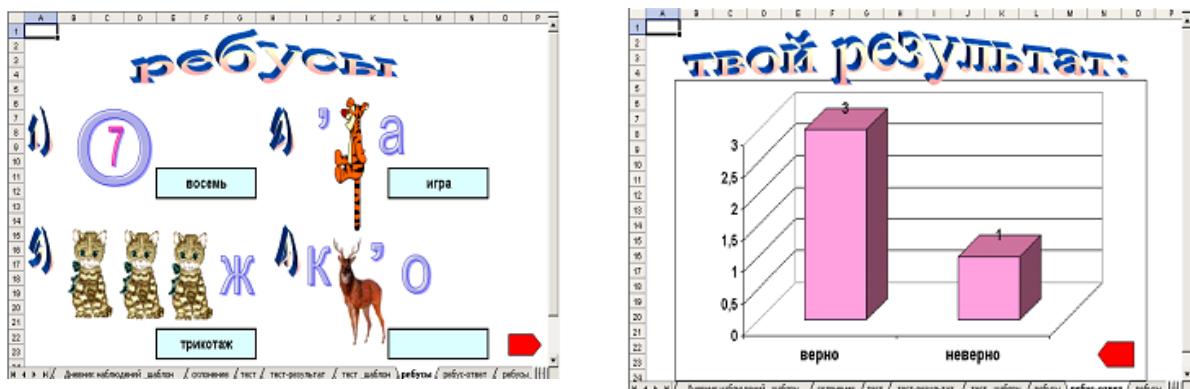
Shunday qilib, mazkur ma'lumotnomadan foydalanish, bir tomonidan, so'zning asosini va qo'shimchagini ajratish uquvini rivojlantiradi, ikkinchi tomonidan esa otlarning kelishik qo'shimchalari o'zgarishi to'g'risidagi axborotni beradi.

Excel jadval protsessori grafik ob'ektlar (rasmlar, slaydlar, WordArt ob'ektlarini) tovush fayllari, gipermurojaatlarning joylashish ob'ektlariga bog'liq bo'limgan holda tovushli aytib berishni o'z ichiga oluvchi rebuslarni yaratish uchun foydalanishi mumkin. Muhokama qilinayotgan misolda o'quvchilar kiritgan javoblarning ishlab chiqilishi ishchi kitobning o'sha varag'ida olib boriladi, shu bilan birga to'g'ri va xato javoblarning sanog'i tabaqlashtirib amalga oshiriladi.

To'g'ri javoblar soni ushbu logik formulalar yordamida olib boriladi:

=ESLI(E11="восем"; 1; 0) bu yerda to'g'ri javob uchun 1 ball, noto'g'ri javob uchun 0 ball beriladi. So'ngra jami ballar soni: =SUMM(A26:D26) va noto'g'ri javoblar soni, mazkur holda =4-E26 aniqlanadi.

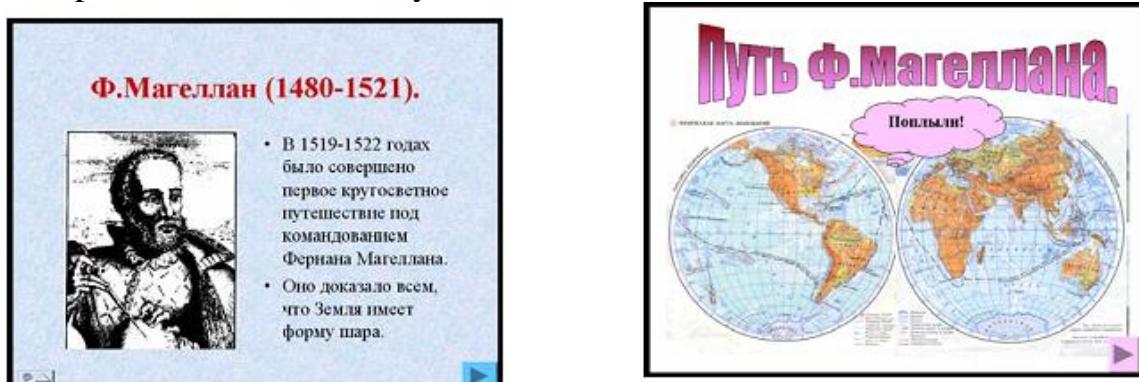
To'g'ri va noto'g'ri javoblar natijani vizuallashtiruvchi va o'quvchining ishni bajarish sifat tavsifini taqdim etuvchi ustunli diagrammani yasash uchun asos bo'ladi.

7-rasm. Excelda rebusni yaratishga oid misol.

Excelda rebuslarni yaratish o‘qituvchining ijodiy faoliyatini nazarda tutadi, uning aqli, topqirligini rivojlantiradi. Darsda mazkur turdagи didaktik materialdan foydalanish o‘quvchilarning o‘qishga motivatsiyasini juda oshiradi, mashg‘ulotlardagi toliqishni pasaytiradi, tafakkur faoliyatini faollashtiradi. Ko‘rinib turibdiki, o‘quv jarayonida Excel jadval protsessoridan foydalanish faqat elektron testlar bilan chegaralanib qolmaydi. Jadval protsessori taqdim qiladigan imkoniyatlar juda keng.

Namoyish qilinadigan materialni ishlab chiqish uchun prezentatsiyaalrni (taqdimotlarni) yaratish uchun dasturiy vositalar MS PowerPoint imkoniyatlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. PowerPoint slaydlarda faqat rasmlarni, skanerlangan fotosuratlarnigina emas, balki videroliklarni, tovushli olib borishni ham joylashtirish imkonini beradi. PowerPointning animatsion imkoniyatlari tanlab olingan matnli va grafik materialni juda yorqin va eslab qolinadigan qiladi. Bunday slaydlarni namoyish qilish uchun darsda yaxshimi ayrim Kompyuterlardan emas, balki proektsion tizimdan foydalanish kerak.

7-rasm. “F.Magellan bilan dunyo bo‘ylab sayohat” o‘quv taqdimotidan namoyish qilinadigan slaydlar.

O‘qituvchilar keyigi vaqtida axborot texnologiyalaridan, didaktik materialni ishlab chiqishdan tashqari, muallif pedagogik dasturiy vositalarni yaratish uchun ham foydalilmoqdalar. pedagogik dasturiy vositalar deyilganda biz biror predmet sohasi aks ettiriladigan, u yoki bu darajada uni o‘rganish texnologiyasi amalga oshiriladigan, o‘quv faoliyatining har xil turlari ta’minlanadigan dasturiy vositasini tushunamiz .

Ta’limda foydalaniladigan pedagogik dasturiy vositalarning tipologiyasi juda xilmashil. Umumiy holda pedagogik dasturiy vositalarning quyidagi tiplarini ko’rsatish mumkin :

- 1) o‘rgatuvchi;
- 2) trenajyorlar;
- 3) tashxislovchi;
- 4) nazorat qiluvchi;
- 5) modellashtiruvchi;
- 6) o‘yinli.

Pedagogik dasturiy vositalarning funktsional vazifasi o‘quv axborotini taqdim qilish va ta’limni, o‘quvchining individual imkoniyatlari va xohishini hisobga olib yo‘naltirishdan iborat. Muallif pedagogik dasturiy vositalarning yaratilish sababi va boshlang‘ich mакtabga orientirlangan bozordagi tayyor dasturiy vositalarning o‘qituvchilar qo‘yadigan talablarga muvofiq emasligidir. Shuning uchun konkret o‘quvchi, sinfni o‘kitish darajasiga muvofiq bo‘ladigan shaxsiy dasturiy vositalarni yaratish zarurati yuzaga keladi.

Pedagogik dasturiy vositalar, odatda, yangi axborotni o‘quvchi va dastur orasida teskari aloqa mavjud bo‘lganida o‘rganilishini nazarda tutadi. Bunda pedagogik dasturiy vositalarga biror tarzda o‘qitish funktsiyalari beriladi, shuning uchun har bir dastur ta’limning didaktik tamoyillariga muvofiq tarzda yaratilishi lozim.

Shu bilan birga, har bir o‘quv predmetining metodikasi, o‘z navbatida, tegishli fanning o‘ziga xosligi va xususiyatlarini hisobga oladi, shuning uchun pedagogik dasturiy vositalarga qo‘yiladigan va har konkret fanga hamda unga mos o‘quv predmetining xususiyatlarini va spetsifikasini hisobga oladigan matematik talablar to‘g‘risida ham so‘z yuritish kerak. Boshlang‘ich mакtab uchun pedagogik dasturiy vositalarning xususiyatlari – ularning ko‘rgazmaligi, nazariy ma’lumotlar bilan o‘ta yuklanmaganligi, do‘stona dialog shakli, individual ish rejimidir (8, 9-rasmlar).

СЛОВАРИК:

ОКАМЕНЕЛОСТИ (или ископаемые) - это остатки или следы когда-то живших организмов.

КРЕОДОНТЫ- это животные, похожие на современных кошек, волков и медведей

НОМО САПИЕНС - это современный человек.

8-rasm. “Planetamiz o‘tmishiga sayohat” o‘rgatuvchi o‘quv taqdimotining slaydlari.

9-rasm. O‘rganilgan mavzu bo‘yicha o‘zini o‘zi nazorat qilishni tashkil etish uchun o‘quv taqdimotidan slayd.

O‘z funktsional imkoniyatlari va ishlash usullari bo‘yicha farq qiladigan, xilma-xil dasturiy vositalarni yaratish imkonini beradigan ko‘plab asbobiyl vositalar va dasturlash muhitlari mavjud: mazkur qo‘llanmada PowerPoint vositalari bilan o‘rgatuvchi dasturlarni yaratid metodini muhokama qilinadi.

PowerPoint standart paket MSOfficening ilovasidir. PowerPoint taqdim etadigan vositalar yordamida o‘rgatuvchi dasturlarni o‘zini o‘zi nazorat qilish elementlaridan, tovushli va animatsion effektdan, slaydlardan foydalanib yaratish metodikasini o‘zlashtirish mumkin emas (9-rasm). Shunday tarzda yaratilgan o‘rgatuvchi dasturlardan boshlang‘ich mакtabda hamma fanlarni o‘rganishda yangi materialni bayon qilishda, umumlashtirish va tizimlashtirish darslarida, axborot-o‘quv, o‘quv-o‘yin o‘yinli mustaqil faoliyatni tashkil qilish uchun aralash darslarda foydalanish mumkin.